

Swarzędzki alfabet historyczny Antoniego Kobzy

Barcinek (fragmenty)

Barcinek. Stuletni dom, stan w 2014 r. (fot. Antoni Kobza)

Barcinek leży w gminie Pobiedziska usytuowany przy zachodnim i południowo-zachodnim brzegu sztucznego zbiornika Jezioro Kowalskie i jako przysiółek wchodzi w obszar wsi Bugaj. ...

W okolicy, a ściślej na północ od wsi zlokalizowano archeologiczne stanowiska kultury przeworskiej (III w. p.n.e. – V w. n.e.) i z czasów wczesno-średniowiecznych (VI – XIII w.).

Wieś występuje już w szesnastowiecznej kopii dokumentu z 1340 r. ...

Prawdopodobnie Barcinek stał się własnością klasztoru cysterek w Owińskach w połowie XIII w. W I poł. XIV wieku klasztor sprzedał wieś razem z sąsiednim Kurzęcinem (Skorzęcinem), właścicielom wsi Kowalskie, braciom: Bogufałowi, Piotrkowi, Prądocie i Symeonowi...

Król odkupił od wspomnianych braci świeżo nabyte wieś i ponownie nadał je klasztorowi w Owińskach w 1353 r. W zamian za darowiznę klasztor miał odprawiać dwa razy w tygodniu msze w intencji patronów i władców Polski...

10 listopada 1400 r., Barcinek przechodził znaczną reorganizację. Przeorysza Anna nadaje wsi prawo niemieckie, a w związku z tym i sołtysa, którym zostaje niejaki Chwał (Chwalon). Kmiecie w Barcinku otrzymali 8 lat wolnizny czyli, okres wolny od podatków. ...

¹ W opracowaniu „Dzieje wsi...”, przyjęto chronologię według pracy zbiorowej pod red. M. Kobusiewicza, *Pradzieje Wielkopolski*, Poznań 2008.

Najwyższą pozycję wśród mieszkańców zajmował sołtys, obdarzony specjalnymi przywilejami. Otrzymał m. in. najwięcej ziemi – 2 łany wolne, karczmę wolną wraz z jatkami (miejsce prowadzenia sprzedaży): piekarską, szewską i rzeźnicką, 1 zagrodę wolną, łąkę zwaną Olsze i inne położone między ornymi rolami oraz 1/3 opłat sądowych.

Ziemia, na której znajduje się wieś należy zasadniczo do ziem nieurodzajnych, tworzonych przez piaski i żwiry akumulacji wodno-łodowcowej. Rozległość obszaru ziemi uprawnej przypisanej do Barcinka w 1509 r., na podstawie którego obliczano podatek, wynosił 5 łanów: 2 łany kmiecie, 1 łan sołtysa i 2 łany, które z powodu pożaru były zwolnione z podatku.

W średniowieczu wieś należała do parafii w Wierzenicy i płaciła tamtejszemu proboszczowi meszne, czyli podatek w postaci zboża lub pieniądza. ...

Wobec wyludnienia, szczególnie po wojnach ze Szwedami, starano się rozwijać tu osadnictwo olęderskie. W 1781 r. lokowano Barcinek liczący 4 domy, na nowym olęderskim prawie, które było korzystniejsze dla mieszkańców od dotychczas obowiązującego niemieckiego. ...

W 1795 r. w Barcinku byli emfiteutyczni gospodarze: Christoph Hintz, Lorenz Mantey, Andrzej Sobiejewski oraz pastuch Wojtek Pies i parobek owczarz Józef. ...

Niemal od razu po konfiskacie kościelnych majątków ziemskich, 24 stycznia 1797 r. Barcinek obok innych wsi dawnego klasztorowego majątku, trafił drogą niezwykle korzystnego zakupu w ręce nowego nie-

Z okazji jubileuszu 380-lecia Swarzędza na łamach miesięcznika „Prosto z Ratusza” zamieściliśmy cykl artykułów o historii ziemi swarzędzkiej. Ich autorem jest znawca naszej historii, pan Antoni Kobza. Artykuły o dziejach poszczególnych miejscowości są fragmentami obszernego opracowania pt. „Dzieje wsi okolic Swarzędza. Szkice do historii powiatu poznańskiego”.

Dotychczas przedstawiliśmy historię następujących miejscowości: Bogucin, Garby, Gortatowo, Gruszczyn, Janikowo, Jasin, Karłowice, Katarzynki, Kobylnica, Kruszewnia, Łowęcin, Mechowo, Paczkowo, Puszczykowo-Zaborze, Rabowice, Sarbinowo, Sołkolniki Gwiazdowskie, Wierzenica, Wierzonka i Zalasewo.

Proponujemy Państwu kontynuację tego cyklu. Niektóre, przedstawiane w nim wsie znajdują się, co prawda, poza granicami gminy Swarzędz, ale w swej historii posiadały ze Swarzędzem różnorodne powiązania gospodarcze, kulturalne, społeczne i administracyjne. Stąd wliczane są do tak zwanej ziemi swarzędzkiej. Zaczynamy od Barcinka.

Barcinek. Krzyż z około 1946 r. (fot. Antoni Kobza)

mieckiego właściciela. Był nim Sigismund Otto Joseph von Treskow, który za zasługi dla państwa pruskiego został przez króla krótko przed transakcją nobilitowany (uszlachcony). ...

Barcinek nie był wymieniany jako część majątku Wierzonka już od 1884 roku. Treskowie posiadali parcele w granicach Barcinka (patrz niżej), tyle, że nie było tu majątku w postaci folwarku. ...

W 1839 r. we wsi prowadzili gospodarstwa: Johann Michael Sonnenberg, Andrzej i Anna Czajkowie, Szczepan Sobiejewski - nieletni spadkobierca po ojcu i jego matka Anna Krystyna z d. Mentzel, Michael Manthey, Jakub i Ewa Birknerowie.

Jako właściciele emfiteuty zni zobowiązani byli do płacenia właścicielowi czynszu pieniężnego, oddawania drobiu i jaj oraz pełnienia niektórych robót dla dworu w Wierzonce. ...

Na podstawie ustawy z 8.04.1823 r. oraz ze względu na przemieszanie się kawałków pól uprawnych należących do różnych gospodarzy, wystąpili oni w 1839 r. z prośbą o nadanie im prawa własności użytkowanych nieruchomości oraz o dokonanie separacji i scalenia ich ziemi. ...

Gospodarze otrzymali na własność ziemię o powierzchni: Michael Sonnenberg - 208 mórg 16 prętów kwadratowych (ok. 52 ha); Andrzej Czajka - 107 m. 79 pr. kw.; Szczepan Sobiejewski - 104 m. 158 pr. kw. ...

Każdy kolejny sołtys za sprawowanie funkcji miał do użytku łąkę o pow. 4 mórg 116 pr. kw. (ok. 2 ha), która była wspólną własnością gospodarzy. Do wsi należała także chałupa na gruncie o pow. 2 mórg 52 pr. kw., która również była wspólną własnością wszystkich gospodarzy w częściach, których wielkość zależała od wielkości posiadanego arealu. ...

...Brakuje niemal całkowicie wiadomości o życiu mieszkańców w tym czasie. W 1840

Barcinek. Zbiornik Jezioro Kowalskie, 2015 r. (fot. Antoni Kobza)

r. podano informację, że w Barcinku wśród hodowanych owiec szerzyła się zaraza zwana „ośpicą”. W 1873 roku jedna z polskojęzycznych gazet opublikowała zawiadomienie o sprzedaży koniecznej, nieruchomości nr 6 położonej w Barcinku należącej do Szczepana i Konstancji (z d. Cholewa) Sobiejewskich. Gospodarstwo tj. budynki i ziemia uprawna o powierzchni 26 ha i 64 arów miało być sprzedane drogą subhastacji...

W 1880 r. odnotowano, że we wsi znajduje się nadal 5 domów z 48 mieszkańcami, wśród których 16 było ewangelikami, a 32 katolikami. Zwraca uwagę mniejsza ilość mieszkańców w porównaniu z 1846 rokiem. ...

W latach 1891-1893 sołtysiem był tu Daniel Pfeiffer...

Natomiast, w ciągu minionych 20 lat dokonała się zasadnicza zmiana w liczbie wyznawców religii. Ewangelików odnotowano aż 30 i należeli oni do parafii w Jerzykowie, a katolików tylko 16 - w tej samej, co poprzednio parafii. ... Był to wynik postępującej germanizacji powiatu poznańskiego wschodniego, zintensyfikowanej przez państwo pruskie szczególnie na początku XX wieku. ...

Wieś należała do okręgu policyjnego już nie w Owińskach, a w Swarzędzu, pozostając nadal w obwodzie USC w Wierzonce. ...

Dzieci uczęszczały do szkoły w Bugaju. Katolicy mieli cmentarz w Wierzenicy, a ewangelicy w Kowalskiem. ...

W czasie I wojny światowej z Barcinka powołano do niemieckiej armii troje mieszkańców: Szczepana Gurbadę (zginął w 1917 r.), Piotra Pokornowskiego (zginął w 1917 r.) i Piotra Czajkę. ....

W 1923 r. wzorem innych miejscowości w powiecie poznańskim wschodnim, także w Barcinku przeprowadzono nowe wybory władzy samorządowej na trzyletnią kadencję. Piotr Czajka został wybrany na sołtysa i poborcę podatków, Józefa Gurbada na I ławnika, Herrmann Pfeiffer na II ławnika, a Paulinę Manthey na zastępcę ławników. ...

W 1937 r. w ramach parcelacji gruntów wielkich właścicieli ziemskich, Treskowowie sprzedali w Barcinku kilkadziesiąt hektarów polskim nabywcom. Stanisław i Czesława (z d. Fiedler) Lewandowscy z Kleszczewa oraz Cholewowie kupili po 10, a Mańkowie 2 hektary ziemi. ...

W czasie II wojny światowej okupant hitlerowski zmienił nazwę wsi na *Immersted*, która przetrwała do ucieczki Niemców przed Armią Czerwoną w styczniu 1945 r.

Ziemia Lewandowskich (i prawdopodobnie Cholewów) podczas okupacji niemieckiej została skonfiskowana i włączona z powrotem do majątku Tresków. ...

Podczas wyzwania Barcinka w 1945 r. spod okupacji niemieckiej przez Armię Czerwoną śmierć poniosła Józefa Gurbada (wdowa po Szczepanie, który zginął podczas I wojny światowej) z rąk pijanego czerwoarmisty, szukającego w jej gospodarstwie bimbru. ...

Współcześnie, Barcinek leżący nad sztucznym zbiornikiem „Jezioro Kowalskie”, przekształcił się w osadę domków letniskowych. Ze starych obiektów pozostały we wsi tylko nieliczne zabudowania gospodarcze, dwa około stuletnie domy i drewniany krzyż...

Antoni Kobza

Barcinek. „Diamantowe gody” Jana i Salomei Fiedlerów w domu Stanisława i Czesławy Lewandowskich w Barcinku w 1958 r. Z lewej strony jubilatki siedzi ks. prob. Beisert z Uzarzewa. Album rodzinny Marka Lisa (fotograf nieznan)